

É Romani Glinda

Den romska spegeln

Pris 47 kronor

maj-juni

Nr 3–2010

Översvämning
drabbar romer i Ungern

Redaktören har ordet

Sommaren har legat på lut vi har haft varannan dags väder sedan april. Man har inte vetat vad man ska ta på sig på morgonen för eftermiddagarna har levt sitt eget liv.

Det var osäkert med vädret inför prinsessbröllopet, alla trodde att bruden skulle få vatten i sin brudkrona som för all del bådar gott enligt bondepraktikan. Och så kom då äntligen dagen då vår kronprinsessa Viktoria fick sin Daniel och hela Sverige firade bröllopet på olika sätt.

Vi firade dagen framför teven, åt vår middag tillsammans med alla celebriteter som var bjudna. Vi skar upp vår bröllopstårta samtidigt som brudparet, sedan dansade jag och Maja med i brudvalsens. Utmattade av dagens begivenheter somnade vi bägge i soffan framför teven, det var jobbigt att fira ett kungabröllop trots att vi inte var bjudna.

Dagen efter kom sommarvärmen och nu är den här på riktigt. Nu packar romerna sina vagnar och drar ut i landet. De lämnar storstaden för ett friluftsliv med risk att komma i konflikt med campingplatsägare som inte vill släppa in dem, något som vi börjat vänja oss vid, men som vi samtidigt aldrig får acceptera.

I Ungern drabbas romerna av olyckor, inte bara genom att de är utsatta för högerextremisternas hätska kampanjer och grymma medborgargården, men de är även utsatta för våldets makter. Stora delar av Östeuropa översvämmades och i gränslandet mellan Ungern och Slovakien översvämmades en hel romsk by. Kommunens hjälpsats till de översvämmade redan fattiga romerna blev cirka 180 kronor per familj. Allt är som vanlig, med andra ord.

Idag är romernas situation på allt fler agendor, allt fler regeringar, myndigheter och andra stora organ i Europa försöker lyfta och stödja projekt som ska förbättra romernas situation. Pengar strömmar in i olika projekt och som ska stävja den

Bengt O Björklund, Fred Taikon, Rosario Ali Taikon, framför sitter Mirelle Gyllenbäck, Maja Lena Taikon och Veronika Portik.

É Romani Glinda

Egnahemsvägen 58
141 37 Huddinge

Telefon:

+46 (0)8-779 40 31
+46 (0)70-712 39 91

E-mail: red@romaniglinda.se

Webadress: www.romaniglinda.se

Postgiro: 19 54 82-5

Ansvarig utgivare

och chefredaktör: Fred Taikon

Redaktion: Maja-Lena Taikon,
Rosario Ali Taikon
Bengt O Björklund
Mirelle Gyllenbäck
Veronika B. Portik

Tipsa oss

Vi tar gärna emot material till tidningen, samt tips om olika evenemang på samtliga romanédialekter, antingen via vanlig post eller via e-posten:
red@romaniglinda.se

utbredda fattigdomen bland romerna, deras boendesituation ska förbättras och de måste få bättre möjligheter till att få den utbildning som krävs för att kunna förbättra sin status och sålunda kunna leva ett bättre liv. Allting låter så bra, allt låter som det är en ny värld som väntar. Hur kommer det sig då att det fortfarande ser likadant ut nästan överallt? De fattiga romska byarna ligger

Innehåll:

Debatt	sid. 3
Delegationens sista möte med referensgruppen	sid. 4-5
Domino Kais nya bok	sid. 6-7
Länsstyrelsen håller grytan kokande	sid. 8-9
Språkkonferens - Hur ska det romska alfabetet se ut?	sid. 10-12
Notiser	sid. 13-14
Bakro	sid. 14
Romers arbetsmarknad - En framtidsverkstad	sid. 15
Evenemang i Finland	sid. 16-17
Översvämning i Ungern	sid. 18-19
Med teatern som verktyg	sid. 20-21
Romer i Ungern	sid. 22-23
Böcker och musik	sid. 24-28
Gamla bilder berättar	sid. 29
Recept	sid. 30-31

Bilden på framsidan är tagen i den ungerska byn Sendrölád där översvämningarna drabbade romerna hårt. Fotot är taget av Veronika B. Portik

Vår bidragsgivare Statens Kulturråd

Tryck: Carlshamns tryckeri

ISSN 1651-3258

kvar, misären är fortfarande grymt påtaglig, antiziganismen ökar och den vardagliga diskrimineringen verkar inte ha något slut. Det är dags att de styrande i Europa tar sitt ansvar och släpper in romerna i de beslutsfattande instanserna.

Vi på É Romani Glinda önskar er alla en riktigt skön sommar med många tillfällen till att njuta av livets goda.

Att utvecklas utan att ge avkall på sin identitet

Text: Mirelle Gyllenbäck

Det är fem år sedan jag tog studenten. Under lika lång tid har jag varit aktiv inom olika romska frågor. Jag är själv rom och väl insatt i dessa frågor. Under dessa år har jag fått möjligheten att besöka olika utbildningar och konferenser, i Sverige och i utlandet, med romska frågor som tema. Detta har gett mig mer erfarenheter och kunskap. Det har även tillsammans med min utbildning skapat ett tänkande där ifrågasättandet av olika fenomen blivit mer påfallande. Som inom många områden och när man är ung, är det vanligt ta in all information, utan vidare eftertanke. Det som sägs är också sanningen, tror man, tills man börjar skrapa lite lätt på ytan. Det är oftast då nya vägar av livet öppnas. För att inga missförstånd ska uppstå, ska jag förklara vad jag menar.

Det finns få saker som gör mig lika irriterad som när romer själva uttrycker de mest plumpa kommentarer i stil med "men det är ju så vi romer gör" eller "våren får det romska blodet att dansa". Jag trodde att de flesta romer, som på något sätt är aktiva inom exempelvis romska föreningar eller andra samman slutningar, var helt införstådda i att romer är långt ifrån en likartad folkgrupp. Den bild av romer som romerna själva påstår vara "äkt romsk", är lika vanligt förekommande som fördomarna icke-romer har om romer.

Det är en självklarhet att romer som kommer från olika länder har olika erfarenheter av livet. Att vara rom är ingenting förlegat utan är någonting som aktualiseras hela tiden. Alla människor, oavsett kulturell eller etnisk bakgrund, har olika referensramar. Det är just därför det idag, år 2010, känns förlegat att ge uttryck för reaktionära åsikter som "det är så här vi romer alltid har gjort" eller

"vi romer bara är så här". Floskler som en gång i tiden var internt dravel.

För att klargöra det ännu tydligare ska jag ge ett exempel. Under den tid som jag arbetat med romska frågor har jag mött personer, både yngre och äldre, som anser att utbildning inte är det primära i livet, utan det viktigaste är att den romska kulturen hålls levande. Dessa tankar har de oftast eftersom de anser att "Ja men vi romer har ju alltid klarat oss bra utan utbildning". Det romska ska vara i fokus, utan förbehåll, anser de. Att vara rom ska vara en stolthet som man bär inom sig, inte en ursäkt eller hinder för att inte ta sig an vissa saker i livet, exempelvis studera. Det finns etniska grupper i Sverige idag, som kommit till landet långt efter romerna. Det har pågått en massiv förföljelse mot dem i de länder de kommer ifrån. De har trots detta, lyckats etablera sig på arbetsmarknaden både med och utan utbildning. Jag har svårt att tänka mig att alla dessa människor har gjort avkall på sin etniska eller religiösa identitet för att klara sig ute i samhället. Om de människor som kommer ifrån dessa grupper, enbart ser sig själva som medlemmar i en etnisk eller religiös grupp, låter jag vara osagt, men det skulle te sig märkligt om så vore fallet.

Det finns även romer som kommit till landet under de senaste 20 åren. Många av dem väljer att inte framhålla sin romska identitet som det viktigaste, utan istället har de andra aspekter som de vill framhålla för att kunna utvecklas i samhället.

Att utveckla sig själv och ifrågasätta vissa traditionella och kulturella aspekter, betyder inte att man behöver göra avkall på en del av sin identitet. Alla människor, oavsett ursprung, förfogar över en mängd olika egenskaper, där alla samverkar och

är lika viktiga. Vilken man väljer att framhålla mest, ska vara upp till individen själv. För romer som grupp, som varit utsatta i samhället, är det fortfarande vanligt att framhålla den föreställda kollektiva identiteten, som i detta fall får vara den romska identiteten, som det viktigaste. Ett ganska så bekvämt skydd mot samhällets hårda villkor. Men vad som då glöms bort är de ofantliga rikedomar av kunskap och erfarenhet hos de enskilda individerna som inte har någonting med den etniska identiteten att göra. Det är just dessa som vi behöver ta mer fasta på. Verkligheten ter sig sällan i svart eller vitt och så även människors syn på sig själva. Låt oss därför försöka se bortom de förlegade tankegångarna om att "alla vi romer är ju faktiskt så här".

Att alla människor är unika, var och en för sig, det vet vi, romer eller icke-romer. Samhällsutvecklingen kan inte stoppas, låt oss därför använda det unika inom oss till att förändra och förnya, utan att göra avkall på vår identitet.

Vill du skriva något till denna sida? Har du något viktigt som du bara måste säga? Skriv då till: red@romaniglinda.se

Delegationen för romska frågor och referensgruppen.

Delegationens sista möte med den romska referensgruppen

Den 20 och 21 maj träffades Delegationen för romska frågor sin referensgrupp för att ta emot konkreta förslag i den rapport som ska vara klar i juli och då överlämnas till regeringen.

Text och foto: Bengt O Björklund

Delegationens ordförande Maria Leissner och vice ordförande Gunno Gunnmo höll i mötet som hölls i det gamla posthuset på Vasagatan i Stockholm.

– Vi är intresserade att ta del av de synpunkter som ni i referensgruppen har angående de förslag som har lagts. Vad vill ni att det ska stå i betänkandet? Vi behöver era kommentarer och era konkreta förslag. Vi räknar med att ni alla har många bra förslag som vi kan ta med i vår slutrapport, sade Maria Leissner.

Hon talade också om romernas situation som oacceptabel.

– Romer har ingen utbildning och får därför inget arbete och det är oacceptabelt. Det förekommer antiziganism mot romer och brist på romska mänskliga rättigheter.

Soraya Post summerade.

– Så som det ser ut för romer i Sverige idag är inte acceptabelt i ett modernt,

demokratiskt land som Sverige. Man får skämmas. Vi behöver ändra våra strategier och vi behöver en handlingsplan för att förändra romernas situation så att de är lika jämlika som majoritetsbefolkningen. Varje romskt barn ska kunna gå ut nian som alla andra barn gör. Behövs det extra satsningar så ska de göras, som till exempel brobyggare och hemspråkslärare. Arbetet måste också handla om att bekämpa diskrimineringen av romer, sade Soraya Post.

Den romska referensgruppen fick sedan komma med kommentarer och förslag till de dokument som ska ligga till grund för det slutliga betänkandet.

Diskussionerna var heta under den första dagen.

Under den andra dagen diskuterades mer ingående vilka förslag som ska ingå i delegationens slutbetänkande.

Frågor som diskuterades handlade

bland annat om riktade vuxenutbildningar för romer och om problematiken kring skuldsättningen hos CSN för en grundskoleutbildning. Alla måste ha rätt till en grundskoleutbildning, även om man är vuxen.

Stefano Kuzhikov, ordförande för Riksförbundet romer i Europa, menar att utbildningen är den viktigaste frågan för romer idag.

– Vi måste få fler aktiva romer i skolan. Idag ser de romska föräldrarna allt mer hur viktigt det är att deras barn går i skolan och får en utbildning.

Vuxenutbildningen är även viktig ur den aspekten att de föräldrar som går den sedan kan hjälpa sina barn med skolarbetet.

Angelina Dimiter Taikon tog upp de romska skolbarnens problematik.

– Det står att man ska stödja och värna om romsk kultur, men det gäller inte särskilt mycket idag. Det borde finnas öronmärkta pengar för romska barn i grundskolan eftersom de ofta har en större problematik som dyslexi, men till det finns det inga pengar.

Hans Caldaras talade om vikten av en god dialog mellan föräldrar och lärare.

– Man måste tänka på att det finns romska föräldrar som aldrig har satt sin fot i ett klassrum och att det finns lärare som tycker att det bara är skönt att de romska barnen inte kommer till skolan. Barnen måste motiveras och uppmuntras av både föräldrar och lärare.

Hillevi Furtenback talade om vikten av entreprenörskap för romerna. Hon menade också att det är viktigt att romerna kommer in i högskolan, trots att de inte har de poäng som krävs.

– Romer måste också kunna vara arbetsgivare och mentorskap är också viktigt, påpekade hon.

Olle Josephson, tidigare chef för språkrådet, numera professor i nordiska språk på Stockholms universitet, berättade att det är en specifik högskoleutbildning på gång för romer. Han påpekade också att alla modersmål är eftersatta i skolan, men särskilt romani chib.

Fred Taikon påpekade att bristen på behöriga lärare är ett stort problem.

Ett annat viktigt problemområde är arbetsmarknaden.

– Vi måste få ett slut på diskrimineringen på arbetsmarknaden med en tydligare lagstiftning. Arbetsgivarna ska inte ha några möjligheter att diskriminera någon på grund av sitt utseende eller namn. Jag tycker att yrkesutbildningar är viktiga, men det krävs särskilda satsningar för det, sade Stefano Kuzhikov.

Hans Caldaras menar att diskrimineringen är det största problemet för romer idag.

– Alla har rätt till arbete. Det är inte värdigt ett land som Sverige att arbetsgivare fortfarande kan diskriminera dagligen. Arbetsmarknaden ger fel signaler till våra barn och det är därför som de inte vill utbildas sig, sade han.

Lars Lindgren menade att kommunerna har en nyckelroll när det gäller rollen som arbetsgivare. Stefano Kuzhikov tyckte att kommunerna borde anställa de romer som redan arbetar för romernas sak.

Ett annat område i behov av åtgärder är bostadsproblematiken.

– Det måste finnas möjligheter för romer att kunna köpa sin egen bostad. Samhället måste kunna gå in och stå som garant, sade Soraya Post.

Fred Taikon menar att romerna inte har de inkomster som krävs för att ens få ett hyreskontrakt.

– Det blir ofta problem när hyreslägen-

heter omvandlas till bostadsrätter, när romerna får sina grannar till hyresvärdar för att de inte har någon möjlighet att få lån. Som det är idag krävs det att man tjänar tre till sju gånger hyrans kostnad i lön för att man ska kunna få ett hyreskontrakt och man får inte vara socialbidragstagare, fortsatte Fred Taikon.

Maria Leissner och Gunno Gunnmo.

Utbildningar för romer på Sundbybergs Folkhögskola

Den 30 augusti startar en kurs för romska kvinnor med inriktning omvårdnad.

Kursen är på en termin och innehåller ämnen som svenska, psykologi, samhällskunskap, bokföring, omvårdnadskunskap.

Informationsmöte den 13 augusti klockan 13.00 på Sundbybergs Folkhögskola, Kasernvägen 1, Rissne.

Sista ansökningsdag 13/8 2010

För mer information

Sundbybergs folkhögskola
Expedition 08-445 39 00
Mona Danielsson 070-753 36 30
exp@sundbyberg.fhsk.se
www.sundbyberg.fhsk.se

Sundbybergs Folkhögskola

*Maj Beijer och
Domino Kai.*

Domino Kais nya bok

I början av juni i år var det dags för det officiella boksläppet av Domino Kais trespråkiga bok Miritza och Sebastian som handlar om ett romskt tvillingpar på förskolan. Boken som getts ut av Skolverket presenterades i skolverkets lokaler och Leena Huss, professor i finsk-ugriska språk vid Hugo Valentincentrum var inbjuden att tala om tvåspråkighet bland barn.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Veronika B. Portik

Det var fullsatt i Skolverkets kafeteria när Mats Wennerholm från skolverket berättade om de satsningar som gjort på romska läromedel.

– Ett av de projekt som vi nappade på var just denna bok.

Även Maj Beijer, tidigare var chef för Myndigheten för skolutveckling, har varit engagerad i boken.

– Det hela började på en romakonferens för några år sedan. Vid ett tillfälle var vi inne i stan och fikade och då sade Domino att han hade en idé om att göra ett diskussionsunderlag för föräldrar och lärare. Han hade redan då exempel på vad som hade hänt Miritza och Sebastian. Jag minns att han berättade om ett tillfälle när de romska tvillingarna inte ville äta frukt

vid fruktstunden. Personalen hade försökt påtala detta till föräldrarna genom att

säga att det var viktigt med att äta frukt och föräldrarna, som inte förstod problemet, höll med. Det visade sig sedan att barnen lärt sig att man inte ska äta mat som finns på golvet och det var där fruktskålen ställdes. En liten bagatell som blev till en stor sak.

Boken utvecklades i teman. Varje tema fick tre uppslag, ett för varje språk. Först på kaléromska, sedan på finska och sist på svenska.

Sabina Balzar Roth underhöll med sång.

Domoni Kai berättade om sina möten med tvillingarna.

– En gång sade Sebastian till mig ”Visst är vi busiga, men det är ju inte för att vi är romer.” Då började jag tänka: Vad har han fått det ifrån? Vem har sagt det?

Boken tar upp olika romska seder och bruk och religion. Just den historiska biten inspirerade Domino Kai att han hade svårt att sluta. Det är han själv som tagit alla foton i boken.

– Jag måste ha tagit mer än tusen bilder som vi sedan fick göra ett urval från. Det var inte alla bilder vi fick använda, som till exempel de från förskolan och kyrkan.

Leena Huss

Leena Huss från Hugo Valentin-centrum, Uppsala universitet, talade om barn som är tvåspråkiga.

– Modersmålet är så viktigt, man kan inte nog betona det. Varje språk representerar ett speciellt sätt att se på världen.

Det är många som håller på att förlora sitt modersmål i olika länder.

– Barn förbjuds att tala sitt modersmål. Det har hänt även här i Sverige. Ett annat problem är att olika minoriteter inte tillåts gå i skolan, som romerna här i Sverige. Men nu inser allt fler att minoritetsspråken är en del av vårt gemensamma kulturarv. Att få behålla och använda sitt modersmål är en rättighet.

I språklagen står det bland annat att har rätt att ta tillbaka sitt språk om man har förlorat det.

Leena Huss.

– Jag har bland annat intervjuat många romer som säger att ”mitt modersmål är språk som jag inte kan tala.

Globalt sett växer hälften av alla upp med fler än ett språk.

– Allt som man kan ge sina barn när det gäller sitt modersmål är viktigt. Lite är bättre än ingenting. Det är viktigt att bamen får ta del av familjens språkarv.

Forskning visar dessutom att flerspråkighet ger fördelar och barnen klarar sig bättre. De blir kreativare.

Därutöver vet vi att barn som har två språk har lättare att lära sig ett nytt språk. Att använda olika språk är som att använda olika glasögon, svenska glasögon, finska glasögon eller romska glasögon.

Några av dem samlats för att höra om arbetet bakom Domino Kais nya bok.

Tiina Kiveliö,
Lennart Rhodin och
Ann Marie Algemo.

Länsstyrelsen håller grytan kokande

Delegation för romska frågor, vars operativa arbete upphörde vid årsskiftet, har ännu inte kommit med sitt slutliga betänkande till regeringen, en rapport som ska ligga till grund för den fortsatta politiken när det gäller romer.

Delegationens betänkande ska vara klart i juni i år. Men fram till dess att en eventuell ny myndighet tar över arbetet som delegationen startade är det Länsstyrelsen i Stockholm som har tagit hand om det fortsatta arbetet med de kommunuppgifter som startades under delegationens verksamhet, om än på en mycket liten sparlåga.

Text och foto: Bengt O Björklund

Länsstyrelsen i Stockholm har fått ett tillfälligt uppdrag att under en övergångsperiod upprätthålla det nätverksarbete som Delegationen för romska frågor utvecklat. De ska fungera som kontaktpunkt för romska frågor i förhållande till myndigheter och den romska minoriteten.

Vi träffade Lennart Rohdin, den nya chefen för enheten för minoritetsfrågor på Länsstyrelsen, samt hans två medarbetare, Tiina Kiveliö och Ann-Marie Algemo. Lennart Rohdin har nyligen tillträtt på sin post. Tidigare var han politisk sakkunnig åt integrations- och jämställdhetsminister Nyamko Sabuni. Han berättade lite om den fortsatta processen.

– Den 30 juni kommer delegationen att lämna in sitt slutbetänkande. Sedan går det på remiss till olika instanser och sedan bereds förslagen till en proposition som borde vara klar till nästa vår, förklarade Lennart Rohdin.

Han menar också att det är viktigt att man håller grytan kokande.

– Om en verksamhet upphör under en tid måste den alltid börja om från början när den startar igen. Därför har regeringen valt att vi temporärt framförallt ska hålla i de kommunkontakter som delegationen har knutit till sig.

Det är Tiina Kiveliö som håller i alla kontakter med kommunerna runt om i landet. Det gjorde hon även tidigare när hon arbetade på delegationen.

– Jag har hela tiden kontakt med kommunerna och olika romska organisationer och enskilda aktivister. Vårt handlingsutrymme är nu mycket begränsat, men vi fortsätter att stödja de verksamheter som redan startat, dock inte ekonomiskt, eftersom vi arbetar för att kommunerna på sikt själva ska ha ansvaret, säger Tiina Kiveliö.

Avsikten är givetvis att inte tappa det arbete som redan gjorts, men inga nya projekt startas under Länsstyrelsens försorg.

Den nya enheten på Länsstyrelsen kommer att träffa alla de nationella minoriteterna utom samerna. Sametinget har fått ansvaret för samiska frågan.

– I mötet med minoriteterna vill vi veta hur de ser på läget och vad det är de vill. De måste få möjlighet att påverka frågan och bilden av situationen, säger Lennart Rohdin.

Ann-Marie Algemo, som tidigare arbetade på Delegationen för romska frågor och fått arbetet på Länsstyrelsen som utvecklingsledare på enheten för minoritetsfrågor, förtydligar lite om remissprocessen.

– Remissen går bland annat ut till

romska organisationer, myndigheter och högskolor. Sedan sammanställer man en proposition på regeringskansliet. Olika departement kommer att beröras och ska säga sitt om innehållet innan beredningen blir till en proposition. Det innebär att man förhandlar mellan de olika departementen. Om propositionen innebär lagändringar måste det även bli till en lagrådsremiss.

Organisationsstöd

De nationella minoriteter som har natio-

nella organisationer kan söka verksamhetsbidrag hos Länsstyrelsen. Det finns en total pott på 4,6 miljoner för de nationella minoriteterna. Det innebär cirka 750 000 per nationell minoritet. Det finns dessutom ett rörligt bidrag man kan söka. Men det är inte helt lätt att uppfylla alla de kriterier som ställs på bidragssökarna. Av flera olika romska organisationer som sökte bidraget förra året var det bara en som uppfyllde kriterierna. Det var Riksförbundet Romer i Europa, med Stefano Kuzhikov

som ordförande, och de fick då hela den romska potten, det vill säga drygt 800 000 kronor inklusive det rörliga bidraget.

– Det är viktigt att organisationerna förstår vad det är som krävs, vilka kriterier som vi har. Därför kommer vi inom kort att anordna utbildningstillfällen för alla organisationer som vill söka bidrag hos oss, sade Lennart Rohdin.

Den 1 oktober måste årets ansökningar till organisationsstöd vara inne.

ENHETEN FÖR MINORITETSFRÅGOR PÅ LÄNSSTYRELSEN I STOCKHOLMS LÄN

Sedan den 1 januari 2010 har Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget ett gemensamt nationellt uppdrag att:

- samordna de minoritetspolitiska målen och följa upp så att minoritetspolitiken genomförs
- synliggöra de nationella minoriteterna och sprida kunskap om deras rättigheter
- fördela statsbidrag till kommuner och landsting inom förvaltningsområdena för finska, samiska och meänkieli
- fördela statsbidrag till nationella minoriteters riksorganisationer

Länsstyrelsen har också ett tidsbegränsat uppdrag att:

- ge stöd till kommuner som påbörjat ett utvecklingsarbete med den romska minoriteten
- förmedla kontakter mellan den romska minoriteten och ansvariga myndigheter

För mer information: www.lansstyrelsen.se/stockholm/minoriteter eller www.minoritet.se

Kontakt: minoriteter.stockholm@lansstyrelsen.se

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

*Dimitri Florin,
Raija Kangassalo,
Lena Ekberg
och Baki Hasan.*

Hur ska det romska alfabetet se ut?

Språkrådet arrangerade i slutet av maj en tvådagarskonferens tillsammans med Skolverket. Under den första dagen informerade Länsstyrelsen, Skolverket och Språkrådet om vad som är på gång när det gäller romer. Under den andra dagen diskuterades det livligt om det romska språket, om hur man ska kunna harmonisera det när det gäller stavning och alfabet.

Text: Bengt O Björklund och Mirelle Gyllenbäck **Foto:** Bengt O Björklund

Baki Hasan och Dimitri Florin från Språkrådet hälsade alla välkomna och berättade lite om vad som var på gång i Språkrådet när det gäller romani chib.

– Under ett seminarium i Katrineholm startade vi en process som vi kallar en harmoniseringsprocess. Inga beslut är fattade utan vi vill bara starta och väcka diskussion. Vi försöker också arbeta fram en grammatisk översikt för barn mellan tio och tolv år och den är nästan klar. Det är tänkt att det ska bli en bok. Sedan arbetar jag och Dimitri med en webbsida om det romska språket.

Där finns det även en barnwebb med olika texter som ska stimulera barn att läsa sitt språk.

Regeringen har avsatt drygt tre miljoner kronor till revitalisering av de nationella minoritetsspråken.

– Vi har bildat en grupp på Språkrådet som ska avgöra vilka av de sökande som ska få bidrag, sade Raija Kangassalo, språkvårdare på Språkrådet.

Sedan var det Länsstyrelsen som fick ordet och Lennart Rhodin, nyttillsatt chef för den nya enheten för minoritetsfrågor, och hans medarbetare Ann-Marie Algemo, berättade om sitt nya uppdrag.

– Jag satt med som politisk rådgivare när den nya minoritetspolitiken togs fram och nu sitter jag på den andra sidan och ska ta hand om det som vi beslutade om. Sedan den 1 januari i år är det lag på att kommunerna måste följa minoritetslagstiftningen. Det är lag på att man måste rådfråga sina nationella minoriteter om vad det är de tycker är den viktigaste frågan för dem. Vi ska också se vad elva utvalda myndigheter gör i minoritetsfrågan.

Birgitta Lindgren, nyordsansvarig på Språkrådet, gav en allmän bakgrund och historik kring grammatik och språk som glider ifrån varandra.

– Det är svårt att veta var gränsen går mellan språk och dialekt. I Afrika har till exempel olika varieteter bedöms som olika språk beroende på att missionärerna och kolonisatörerna ville att de skulle använda deras skriftspråk, att bibeln skulle översättas med detta alfabet. Missionärerna arbetade fram olika texter därför blev det olika stavningar som sedan kom att betraktas som olika språk.

Birgitta Lindgren menar också att det är bra att reda ut vad som menas med harmonisering, att bringa samstämmighet i språket. Att man skapar en slags norm för stavning och alfabet.

– Man kan bestämma sig för att man låter var och en skriva på sin dialekt, men då vore det bra om man kunde harmonisera så att samma ton stavas på samma sätt. Man kan till exempel betona sje-ljudet på olika sätt. Kanske ska man enas om att stava på samma sätt så att alla som kan skriva kan förstå.

Gregor Dufunia har etnologisk och lingvistisk utbildning. Han menar att

romani chib är ett komplicerat språk. Han berättar om bokstaven j som kan uttalas på olika sätt i Europa och han talar om utvandringen från Grekland som har skett i tre omgångar. Detta kallar han för tre olika stratum, olika lager.

– I stratum ett ingår mechkari, kabuji, xandaru, drindari, erli, arli, bugurji, mahajeri, ursari, spoitori, karpatichi, polsk roma, kalé, sinti-manush, scando-romani och de så kallade baltiska dialekterna. I stratum två ingår chergari, gurbeti, jambashi, fichiri, filipiji och en undergrupp av vlaxdialekter i Rumänien och Bulgarien. Stratum tre omfattar resten av de så kallade vlaxdialekterna inklusive kelderash, lovani och machvano.

Han går in på den standardisering Marcel H. Courtiades presenterade på den fjärde världskongressen.

– Standardiseringen som Courtiades föreslog då var baserad på ett stratum, den första, för att standardisera språket, men detta blir till ett problem. I verkligheten finns det tre och i den standardiseringen som Marcel gjort finns inte min dialekt med, alltså hamnar jag i stratum 3.

Han talade också om de stora superdialekterna, med till exempel vlaxromani som talas av mer än en och en halv miljon romer, balkandialekten som talas av en halv miljon, den karpatiske dialekten som också talas av en halv miljon samt sinti som också har en halv miljon talare.

En lång diskussion följde om hur man stavar samma ord olika på de olika dialekterna.

Mats Wennerholm på Skolverket informerade lite om vad Skolverket hade på gång.

– Regeringen har i olika omgångar i projekt tagit fram läromedel. Det gäller då framför allt de nationella minoriteternas språk enligt ramkonventionen.

För två år sedan kom det ett uppdrag till skolverket. De fick 10 miljoner att ta fram läromedel för de nationella minoriteterna där romerna prioriterades, 2, 5 miljoner avsattes för romani chib.

På Skolverkets hemsida Tema modersmål <http://modersmal.skolverket.se/roma->

ni/ kan man hitta olika projekt, man kan även se vad som står i ramkursplanen som går under det romska temat romanié.

– Dokumentet är stort, men det är bra att använda sig av som ett grundmaterial. Ramkursplanen behöver kompletteras med hur man ska förverkliga arbetet. Det ligger mycket arbetet i detta. Det finns också metodböcker på lovani, arli, kelderash och engelska.

Nu finns det alltså en ram att arbeta efter, men det behövs läromedel.

– Snart kommer två böcker, en på lovani och på kelderash. Bägge är på 96 sidor. Böckerna inleds med att några elever presenterar sig på olika varieteter. Ett stort antal romer har medverkat med texter och É Romani Glinda har bidragit med bildmaterial.

För tillfället finns det inga pengar för produktion av nya romska läromedel. När det kommer nya pengar är det ingen som vet.

På Språkrådet har en språkkommitté startats.

– Tyvärr har kommittén inga pengar, men den har sin idé och sitt arbete. Huvuduppgiften är att vi ska försöka närma oss och få en inblick i dialekterna. Vi ser vad som händer mellan dialekter-

na. Och man talar om standard, men vi kan inte få till en standardisering om vi inte själva kan komma fram till något. Det är viktigt att vi känner till varandras dialekter. Det är först då vi kan börja med harmoniseringsarbetet. Genom att lära varandras dialekter kan vi anpassa vissa saker som att bilda gemensamma ord. Vi har tagit fram gemensamma ord och vi försöker att finna nya ord som vi normalt inte har med. Ta vädersträcken till exempel och solförmörkelse. Det finns inga ord för detta på romanés.

Dag två fortsatte där dag ett slutat, men nu var det nästan bara romer närvarande och den enda myndigheten som var kvar var Språkrådet som representerades av Baki Hasan och Dimitri Florin. Angelina Dimiter Taikon talade om egenmakt.

– Vi är på väg mot egenmakt nu. Tidigare skulle vi assimileras och andra visste bättre vad som var bra för oss. Det är tio år sedan vi fick minoritetsstatus, men det är först nu vi kan börja arbeta med vårt språk och vår kultur.

Baki Hasan instämde.

– Det här är bara början. Jag måste erkänna att jag var lite vilsen när jag började med det här arbetet. Det är mycket komplext. När det gäller våra barn och ungdomar måste vi hitta en bra och rolig

Birgitta Lindgren.

Mats Wennerholm.

väg som lockar dem till språket. Det är en utmaning. Vi kommer också att fortsätta med harmoniseringsarbetet.

Sedan delades deltagarna upp i tre olika grupper som skulle komma med förslag kring harmoniseringsarbetet när det gäller det romska alfabetet och hur man ska stava på romanés.

Den grupp där undertecknad hamnade bestod främst av hemspråklärare i romanés. Där argumenterades det flitigt för att man skulle ta bort alla bokstavskombinationer ur det romska alfabetet. Man argumenterade att det skulle bli enklare att lära ut och att de flesta stora språken inte alls har med alla sina ljudkombinationer i alfabetet. Tje-ljudet i church finns till exempel inte med i det engelska alfabetet, eller sje-ljudet i sjukhus i det svenska. De ljuden lär man sig att se och bilda själv. Dessutom skulle ett sådant alfabet passa alla de romska dialekter som kan sätta ihop bokstäverna till de ljud som passar just dem.

Idag finns i många av de existerande romska alfabeterna bland andra bokstavskombinationerna dj, dž, kh, lj och nj med. Detta bestämdes på det stora mötet i London 1971.

När min grupp presenterade sitt förslag möttes det av många bifall. Man jämför-

de bland annat det romska alfabetet med det svenska och framhöll att alla ljud som finns på svenska inte är med i det svenska alfabetet, utan man lär sig att känna igen dessa bokstavskombinationer som till exempel sje-ljudet i sjukhus och tje-ljudet i köpa, men inte alla höll med. Bland andra argumenterade Angelina Dimiter Taikon för att behålla alla dessa bokstavskombinationer i alfabetet.

– Nu ska vi inte sätta det nordiska synsättet mot det romska, sade hon bland annat, utan att tänka på att de flesta stora språkens alfabet inte har några bokstavskombinationer.

Det rådde även en viss förvirring vad gäller skillnaden mellan att harmonisera ett alfabet och att harmonisera stavningen. Även om de två givetvis hänger ihop är det ändå två skilda processer. De påverkar varandra. Men enklast måste givetvis vara att först

bestämma hur alfabetet ska se ut innan man ger sig på att harmonisera stavningen.

Dagen avslutades med att dessa frågor blev hängande i luften. De romska medarbetarna på språkrådet har ännu inte tagit ställning till hur man ska förhålla sig till dessa frågor, även om undertecknad tyckte sig märka att det lutade åt att behålla de olika bokstavskombinationerna i alfabetet. Framtiden får visa hur det hela slutar. Och som Angelina Dimiter Taikon sade, frågan ligger nu i romernas egna händer.

Lennart Rhodin.

Romsk familj får ersättning efter förlikning med HSB-förening

Diskrimineringsombudsmannen har ingått en förlikning med en HSB-förening i Haparanda. Förlikningen innebär att bostadsrättsföreningen betalar 25 000 kronor var till en romsk kvinna och hennes tre barn.

Den romska kvinnan var överens med säljaren om att köpa hans lägenhet för att flytta in där med sina tre barn. Ett av skälen till att hon ville bo i föreningen var att barnen skulle komma nära sin pappa och de syskon som bodde hos honom. Men köpet gick aldrig igenom eftersom bostadsrättsföreningens styrelse meddelade att man inte ville ha romer boende i föreningen. Kvinnan anmälde bostadsrättsföreningen till DO för diskriminering.

DO har utrett anmälan och gjort

bedömningen att bostadsrättsföreningen utsatt kvinnan och de tre barnen för diskriminering som har samband med deras romska bakgrund.

DO har stämt bostadsrättsföreningen i Haparanda tingsrätt, men har också erbjudit föreningen att ingå en förlikning för att lösa tvisten.

DO och bostadsrättsföreningen har nu träffat en överenskommelse som ger kvinnan och hennes barn 25 000 kronor var, sammanlagt 100 000 kronor. Genom förlikningen är tvisten löst.

– Tillgång till bostad är ett grundläggande behov och en mänsklig rättighet, säger diskrimineringsombudsman Katri Linna.

– Bostadsdiskrimineringen gör att utanförskapet går i arv till nästa generation romer. Barnen drabbas hårt eftersom boendet har stor betydelse för deras skolgång och välbefinnande.

Bakgrund

DO granskar just nu hur diskrimineringen på bostadsmarknaden ser ut, på uppdrag av regeringen. Resultatet blir klart i slutet av juni och kommer att diskuteras på ett seminarium i Almedalen som DO anordnar den 9 juli.

Källa: DO

Finska romer vill inte förbjuda tiggeri

Romerna i Finland motsätter sig förbudande av tiggande.

Romska föreningar i Finland anser att tiggandet inte borde förbjudas. Den gällande lagstiftningen ger enligt föreningarna polisen tillräckliga rättigheter att de

romska föreningarna överräckte sin gemensamma kommuniké till tiggarbetsgruppens ordförande, statssekreterare Antti Peltari.

Arbetsgruppen som tillsatts av Inrikesministeriet utreder om tiggandet

borde förbjudas. Den preliminära utredningen borde bli färdig senast på torsdagen.

FNB

Romsk kvinna får upprättelse efter förlikning med ICA-butik

Kvinnan nekades handla på ICA Supermarket i Hedemora med hänvisning till hennes etniska tillhörighet. Nu har DO och ICA Supermarket ingått en förlikning som ger kvinnan 55 000 kronor.

När den romska kvinnan skulle gå in på ICA Supermarket stoppades hon av en expedit som utan grund anklagade henne för att ha stulit varor. DO har utrett anmälan och gjort bedömningen att ICA Supermarket utsatt kvinnan för diskrimi-

nering som har samband med hennes etniska tillhörighet. ICA Supermarket har medgivit att kvinnan nekats att handla och ber om ursäkt för det inträffade.

DO och ICA Supermarket har nu ingått en överenskommelse som ger kvinnan 55 000 kronor i ersättning. Genom förlikningen är tvisten löst.

– Romer drabbas fortfarande av fördomar i Sverige och diskrimineras ofta i vardagliga situationer, till exempel när de

ska handla, säger diskrimineringsombudsman Katri Linna.

Lugnt årsmöte på RKC

Den 13 juni var det dags för Romskt kulturcenter i Stockholm att ha årsmöte. Det var inte så många medlemmar som hör-sammat kallelsen och det fanns inga stora frågor att dryfta. Röstkortet förblev i fickan.

Hans Caldaras, föreståndare på RKC, hälsade alla välkomna och ordföranden Lars Dimitri berättade att det inte fanns några nomineringar att rösta om.

– Vi har försökt att tillfredsställa de flestas behov, allas går givetvis inte, men vi gör vårt bästa. Vi kommer att fortsätta med musikarrangemang och vår kurs-verksamhet. Det har varit svårt att arbeta med så små marginaler, men vi gör så gott vi kan. I framtiden hoppas vi att vi kan få hit mer musik och dans.

Viktor Famulson bad om ordet.

– RKC är till för den romska kulturen

och det är inte romskt när medlemmar sprider rykten om verksamheten till utomstående. Det är oromskt att gå runt och tala illa om andra. Vi har kämpat för att få till detta kulturhus och får inte riskera det genom att smutskasta varandra.

Willie Andréason Kwiek tackade för de orden.

Hans Caldaras berättade om kursverksamheten och att det kommer ett seminarium under hösten under namnet Mot antiziganism.

– Vi hoppas också att vi även i år kan ha en stor musikgala så att vi kan dela ut vårt nyinstiftade pris som förra året gick till den romska sångaren och aktivisten Esma Redzepova.

Lars Dimitri berättade om en motion som föreslog att man halverar styrelse-medlemsantalet till fem ordinarie medlemmar. Detta godtogs av de närvarande.

En annan motion handlade om att man i framtiden ska ha årsmöte vartannat år. Denna fråga bordlades.

Bakro

En originalserie av Ulf Lundkvist och Bengt O Björklund.

Romer och arbetsmarknaden

Arbetsmiljöforum höll nyligen en framtidsverkstad om romska projekt. Man ville ha svar på frågor som: Hur skapar vi projekt som faktiskt förändra villkoren på en arbetsmarknad som idag inte ser till alla gruppers rättigheter och möjligheter?

Text: Bengt O Björklund

Foto: Rosario Ali Taikon

Det var ett välbesökt seminarium med många representanter från olika myndigheter som kommer i kontakt med den romska frågan och romer från olika organisationer.

Hans Kautz från EFS rådet berättade att få projekt med romer som målgrupp startades förra året.

– En av svårigheterna är att få ihop problemformuleringar som ska vara med i ansökningarna. Det krävs en större analys. Att det finns problem i den romska gruppen är tydligt, men vi ska försöka få till en bättre analys, en bättre bild av situationen. Vi har processtöd av olika slag, människor som kan hjälpa till med ansökningarna, till exempel Sensus och Arbetsmiljöforum här i Stockholm.

Anna Tengqvist är koordinator på Tema likabehandling, Arbetsmiljöforum.

– Vi arbetar för att alla ska ha samma rättigheter och möjligheter i arbetslivet, oavsett kön, etnisk tillhörighet, trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller ålder. Vårt uppdrag är att göra kunskapen från tusentals projekt, främst inom den Europeiska socialfonden, användbara för andra.

Tema likabehandling har även till uppgift att samla in all kunskap som finns från alla de projekt som genomförts.

– Det visar oss vad det är som fungerar eller inte. Det finns ingen poäng med att uppfinna hjulet på nytt.

Inez Cédron från Euromasekretariatet i

Spanien talade om lärdomar från EFS:s europeiska lärande nätverk med fokus på romer.

– Roma network har identifierat vissa viktiga ingredienser som gett bra resultat när det gäller arbetet med den romska frågan, sade hon.

Nätverket är till för inkluderingen av romer inom ramverket för de europeiska strukturfonderna.

– Socialfonden är den fond som arbetar mest för att minska gapet mellan romer och majoritetsbefolkningen.

Inez Cédron kommer från spansk ideell förening och har arbetat med romer i fyrtio år.

– Vi arbetar för att inkludera romer i arbetslivet. Nu har vi, tillsammans med den spanska regeringen, bestämt oss för att dela med oss av våra erfarenheter. Det är därför vi har startat det här nätverket som också är ett debattforum. Tolv länder är med i nätverket som stöds av EU kommissionen. De som är med i nätverket är de som utformar policyn och de som sitter i strukturfonderna.

Hon lyfte fram vikten av ett starkt partnerskap.

– Inte minst med de romska organisationerna. Det är viktigt med en helhetsyn, att förstå att alla problem hänger ihop. Man får inget arbete om man inte

har hälsan i behåll, eller om man inte har något boende. Främlingsfientlighet och diskriminering ökar i Europa idag, så det är viktigt att vi gör något åt situationen.

Efter en kort paus följde så själva framtidsverkstaden där alla som var där skulle komma med förslag till problembeskrivning av romernas situation när det gäller arbetsmarknaden. Det fanns ingen hejd på förslagen som kom in. Totalt skrevs cirka sextio förslag upp på pappersark som tejpadades upp på väggarna och sedan röstades de viktigaste frågorna fram.

Gunno Gunnmo från Delegationen för romska frågor tycker att ett stort problem är den svenska självbilden.

– Problemet ligger hos majoritetsbefolkningen och inte hos romerna.

Hans Caldaras från RKC menar att det egentligen bara handlar om en sak.

– Allt handlar i grunden om diskriminering, det är den som styr på arbetsmarknaden idag.

Andra frågor som dök upp var bristen på fokus när det gäller att ta tillvara på romernas informella kompetens och arbetsgivarnas roll i det hela. Man tog även upp problemet med att vuxna romer måste skuldsätta sig över öronen för att få grundskolkompetens och den styvmoderliga behandling som romsk media får i Sverige.

Veijo Baltzar, Johanna Maula (chef för Caisa), Helsingfors borgmästare Jussi Pajunen, före detta finske premiärministern Paavo Lipponen och den tjeckiske ambassadören Vladimir Kotzy.

TANKAR PÅ VÄGEN:

”Romernas väg har varit kantad och dekorerad med törnebuskar. Vägen är lång och hård. Vi blir tillfrågade: Hur har du gått och vad har du lämnat efter dig? Vi är kända för våra spår. För romernas del är inte kampen om jämställdhet och ett mänskligt liv över. Tvärtom, den har just börjat”.

(Veijo Baltzar under seminariet Romer och förintelsen 8.4.)

Stort evenemang om Den bortglömda Förintelsen

Den finsk-romska föreningen Drom arrangerade i våras ett internationellt evenemang Den bortglömda Förintelsen. Evenemanget, som ordnades i Helsingfors, var tillägnat romernas förföljelse under andra världskriget och situationen för romerna i dagens Europa.

Projektets huvudevenemang var ett två dagar långt seminarium ”Romer och förintelsen” som hölls vid Vetenskapernas hus. Bland deltagarna fanns sakkunniga från hela Europa, bland annat Serbien, Österrike, Tyskland och Finland. I kulturcentret Caisa visades utställning Barvalo Drom (Rik väg), en utställning om romernas historia, kultur och konst. På Goetheinstitutet visades en fotoutställning som berättade om tysktalande romer. På Savoyteatern spelades modern romsk musik.

Text: Projektets koordinatör Nina Castén **Foto:** Esa Toppila

Översättning: Hanna Lindberg

Evenemanget Romer och förintelsen är det första i Finland som tillägnats romernas förintelse, en av de mest nertystade händelserna under andra världskriget. Evenemanget stöddes av president Tarja Halonen. Förra statsministern Paavo Lipponen och ordförande för Delegationen för Romska ärenden, riksdagsledamot Pekka Haavisto deltog aktivt i planeringsskedet samt i förverkligandet av evenemanget. Dessutom stöddes evenemanget av många institutioner, inklusive flera länders ambassader. Evenemangets ”fader”, författaren Veijo

Baltzar, tackade finska staten samt de internationella och nationella samarbetspartner som deltagit i evenemanget. Stödet från olika håll och den välvilliga attityden gentemot evenemanget var enligt honom mycket uppmuntrande.

De nertystade berättelserna

Under seminariet Romerna och Förintelsen krävdes att romernas förintelse skulle erkännas, att ämnet skulle finnas med i skollitteraturen samt att dagens romer måste få mänskliga rättigheter.

– Att enbart räkna offren ger inte

romernas traditioner rättvisa. I deras ögon är det viktigt att se hur många som överlevde, konstaterar professor Paul Polansky. Han har intervjuat över fyrahundra romer i Tjeckien och på Balkan som överlevt Förintelsen.

Det finska Romforumets verksamhetsledare Miranda Vuolasranta påminde om att även om de finska romerna undgick förintelsen, gick många estniska stambröder och systrar ett tragiskt öde till mötes. Efter andra världskriget bodde bara några hundra romer i Estland. Innan kriget fanns där 6 000 – 7 000 romer. Massmordet på de estniska romerna har varit en mycket nertystad händelse.

Veijo Baltzar talade om Europas dystra historia, om romernas öde i Finland under andra världskriget samt läget för dagens romer och andra etniska minoriteter. Baltzar vill att man närmare undersöker Finlands historia under 1930 – 50-talen för att få svar på frågan varför just finska romer förföljdes så kraftigt under denna tidsperiod. Samtidigt satte han hjältedåden i nytt ljus.

– Romerna var trefaldiga hjältar under andra världskriget samt genom historien eftersom de aldrig tillverkat ett enda

vapen mot mänskligheten, deklarerade författaren.

Verkliga ingripanden i stället för kosmetiska åtgärder

Historia och nutid bands starkt samman. Många föreläsare frågade om något har förändrats för Europas romer sedan andra världskriget. Vad gör de europeiska staterna för att förbättra deras förhållanden? Och hur ska vi i framtiden i ett enat Europa klara av utmaningarna som berör kultur, identitet och utbildning?

– Ingen ser till romernas mänskliga rättigheter. Läget är katastrofalt på många håll. Till exempel bor romska flyktingar efter kriget i Kosovo fortfarande på ett "tillfälligt" flyktingläger som befinner sig på en soptipp med gifter, berättar professor Polansky.

Även om Europa är skyldig romerna för allt lidande under förintelsen har hjälpen varit minimal.

– EU skryter med att de delat ut 800 miljoner euro till 10 miljoner romer under de senaste tio åren, det här betyder ju åtta euro per rom per år. Samtidigt delar EU ut 32 000 euro i stöd till jordbrukare varje år, berättade Gerhard Baumgartner, historiekännare från Österrike.

Förre statsministern Paavo Lipponen krävde att EU delar ut mer ekonomiska medel för att förbättra romernas situation. Samtidigt anser han att det är mycket viktigt att enskilda länder pressas till att sköta romernas ärenden väl.

– Man måste börja sätta aktion bakom orden. Om de östeuropeiska länderna, så som Ungern och Rumänien, inte förbättrar romernas situation måste EU komma med sanktioner, sade han.

Tjeckiens ambassadör Vladimir Kotzy konstaterade att för att kunna förbättra romernas situation i framtiden krävs mycket arbete och mycket god vilja samt ett kraftfullt och ärligt samarbete mellan majoritetsbefolkning och de romska minoriteterna.

– Vi behöver en stark röst som partner och drivande kraft i varje land, någon

Roma Holocaust material från Roma und Sinti Documentation Centre och the Roma Culture Museum i Brno.

som för romernas talan. Det är ytterst viktigt i framtiden.

Hur uppnår vi ett genuint mångkulturellt samhälle?

Författaren Veijo Baltzar frågade vems avsikt och behov forskningsgrupper och socialpolitiska projekt fyller.

– Startas de verkligen för minoriteterna skull eller är det ett sätt att sysselsätta majoritetsbefolkningen? Såväl romer som andra representanter för olika minoriteter borde i framtiden sträva efter att

själva skriva sin historia och sina egna romaner. Vad händer med minoriteterna i framtidens marknadsekonomiska samhälle om de inte har någon status? Det finns inget folk utan konstnärer, författare, forskare och Nobelpristagare. Vi måste även kulturellt ha något att ge majoritetsbefolkningen, så att ingen någonsin mer kan kalla oss för det som nazisterna gjorde "folket som inte är värt att få leva".

Romernas utbildning var också något som togs upp under seminariet.

Veijo Baltzar.

En romsk man ser på skadorna som vattnet har vållat.

Romer offer vid översvämning

Under maj månad åkte ett team från ÉRG med teater DeVille till Ungern för att arbeta med ett projekt som heter SOS-romer. Under vistelsen i Ungern besökte man även ett romskt kvarter i den lilla byn Szenrolad som drabbats av svåra översvämningar.

Text och foto: B. Veronika Portik och Rosario Ali Taikon

Szenrolad är en litet by i nordöstra Ungern nära den Slovakiska gränsen som blev hårt drabbat av översvämningarna som slog ut stora delar av regionen. De flesta av vägarna låg under flera decimeter vatten och gjorde att kommunikationerna blev mycket begränsade. Det var nästan omöjligt att få tag på gummistövlar och regnrockar. Vi ville vara ute och arbeta med att undvika att vattnet förstörde byn ytterligare.

I en separat del av den lilla byn bor det ett stort antal romska familjer. De hade fått möjlighet att köpa mark nära floden Bódva för en billig penning då ingen annan ville bo så nära floden. En man berättade att han köpt sin mark för 17 år sedan för 23 000 forinter, cirka 850 svenska kronor och att han och de andra i

familjen hade byggt huset tillsammans. De hade inte haft råd med något annat.

När vi besöker byn upptäcker vi direkt när vi kommer in i de romska kvarteren. Den asfalterade vägen tar slut. Under översvämningen har alla romska familjer som bor i dessa kvarter varit tvungna att lämna sina hus och allt de äger och fly från den stora vattenmassan som i vissa fall var över en meter hög. Deras hus, som

varit familjens hem i flera generationer, är förstörda och det är inte längre säkert att gå in i husen på grund av risken för rasande väggar. Många av dessa familjer lever med stora lån som de har tagit för att kunna bygga sina bostäder och nu är de förstörda. Dessa familjer vet inte hur det ska göra nu.

De lokala myndigheterna hade fått varningar några dagar innan om att mer vatten skulle komma från Slovakien där

Väggarna har spruckit på grund av vattnet.

dammarna inte skulle orka hålla vattnet länge till. Trots det hade myndigheterna inte förberett sig bättre än med sandsäckar spridda i byn för att inte vattnet skulle komma in i bostäderna.

Under ERG:s besök i Szenrolad såg man överallt invånare och kommunala arbetare som försökte skydda vägarna och byggnaderna från vattenmassorna. Men inga kommunala arbetare eller några icke-romska grannar är på plats i de romska kvarteren, utan där är det bara romerna själva som arbetar för att rädda sina bostäder. När vi frågar en man i området vad kommunen och grannarna från majoritetssamhället gör för att hjälpa dem, får vi till svar att de inte får någon hjälp alls av dem. Enbart en person från majoritetsbefolkningen har visat intresse av att hjälpa till i de romska kvarteren, men det räcker inte långt.

Allt arbete som görs i de romska kvarteren utförs för hand. Vissa har snöskyfflar och hinkar som de bär ut vattnet med, men det finns inga pumpar eller liknande maskiner som skulle kunna begränsa skadorna.

Först tre dagar efter att de romska familjerna lämnat sina bostäder blir de lovade hjälp av myndigheterna i form av en ersättning av 5 000 forinter, cirka 180 svenska kronor till inköp av mat för dagen.

De evakuerade romska familjerna bor tillsammans i gymnastiksalen och i andra samlingslokaler i en skola som ligger på en kulle i närheten av området. Skolan är en samlingsplats. Där har man arrangerat med bäddar och lite varm mat för att kunna ta emot de drabbade. Men mycket längre än så har man inte hunnit planera.

Mészáros Imre är en representant från Szenrolads kommun som besökte de romska kvarteren cirka fem dagar efter de första översvämningarna. Han förklarar att trots att man visste att vattnet skulle komma från Slovakien, hade man inte kunnat förbereda sig på ett bättre sätt. Man fick åka in till Miskolc, en storstad i närheten, för att få tag i sandsäckar. Men nu får man flytta på

Gymnastiksalen är samlingsplatsen för dem som inte kan vara kvar i sitt hus.

sandsäckarna till andra drabbade områden längre ner längs floden Bódva. Mészáros berättar även att han har besökt de romska kvarteren för att bedöma situationen och se om man kan komma och dränera bostäderna och andra delar av området med slamsugarbilar. Han bedömde att man inte kunde göra så mycket på grund av att vattnet i området riskerade att snabbt stiga igen eftersom det ligger alldeles för nära flo-

den. Han avslutade med att säga att under de närmaste dagarna skulle man försöka få dit en slamsugarbil för att pumpa bort en del av vattnet.

Dagarna efter, när vattnet hunnit sjunka ner en bit, försökte man i de romska kvarteren se vad nästa steg skulle bli. Då fick man besked om att nya vattenmassor snart skulle komma från Slovakien, och att det nog var bättre att inte återvända till sina bostäder.

Översvämningen till trots är humöret på topp.

*En teaterövning
med teater
Caravan.*

Med teatern som verktyg

Projektet SOS-romer, ett projekt vars huvudsyfte är att arbeta med attitydförändring gentemot romer, initierades i sin nuvarande form av regissörerna Judit Benedek och Robert Jelinek för Teater DeVill.

Text: Domino Kai och Judit Benedek

Foto: Rosario Ali Taikon och Veronika B. Portik

Med stöd från Kulturrådet reste Judit Benedek och Robert Jelinek tillsammans med Rosario Ali Taikon och Veronika B. Portik från tidningen É Romani Glinda och dramapedagogen Domino Kai till Ungern, tidigare i vår, för att besöka dramaverksamheten Karavan, planera framtida teaterföreställning på Teater Kolibri i Budapest och vidare till byn Sendrölád med över 70 procent romer, nära gränsen till Slovakien.

SOS-teamet åkte iväg med många farhågor i tankarna, då de regerande socialdemokraterna sett sig besegrade av högerpartiet FIDESZ, och ultrahögerpartiet Jobbik med sitt paramilitära Magyar Gárda lyckats få mandat till riksdagen. Speciellt illavarslande är att extremhöger, Jobbik, pekar ut romer och judar

som syndabockar till finanskrisen i Ungern.

Hur ska vi med vårt SOS-projekt kunna stötta dessa minoriteter, eller föra deras behov vidare? Hur kommer det att

gå för de existerande romska organisationerna i framtiden? Hur kommer det att gå för projektet SOS-romer som är ett samarbetsprojekt mellan Sverige och Ungern?

Det dröjde inte länge förrän vi fick de första rapporterna från ungerska kulturarbetare, romer och organisationer som European Roma Rights Centre, för att nämna några som vi mötte på plats, det var en dystert bild som målades upp för oss.

”Romer och judar ska ut ur landet!”

”Romer och judar utnyttjar enbart vårt samhälle, de bidrar inte med något till nationen!”, var exempel på vad som sagts från majoritetens sida. Allt detta stärkte våra reflexioner om att SOS-romer var ett viktigt projekt som måste genomföras för att öka på kunskapen och bli en motvikt för barn och ungdomar i ett sargat och redan innan regimskiftet splittrat land.

Judit Benedek och Robert Jelinek skriver på två pjäser med romskt tema för barn och ungdomar, som ska uppföras i både Sverige och Ungern våren 2012. För att vi skulle få veta mer om behoven hos ungerska barn- och ungdomar, undersöktes delar av manusidéerna samt en mängd olika övningar prövades på fritidshemmet Karavan i Budapest. Karavan leds av den romske skådespelaren, Oszkár Nyári och den judiske skådespelaren, Géza Tóth. Till Karavan kan barn och ungdomar komma efter skolan och få läxhjälp samt drama- och teaterundervisning. Man arbetar oftast fram en föreställning med ett för gruppen angeläget tema. Resultatet av våra dramaövningar och pratstunderna kring manusidéerna var mycket positiva. Härifrån fick vi en mängd tankar och idéer att ta med och bearbeta på hemmaplan. Det var verkligen en fröjd att se denna aktiva gruppens kreativitet oavsett vilken övning än var.

Benedek och Jelinek hade hösten 2009 besökt byn Szendrölád för att arbeta med romska barn och ungdomar på det progressiva fritidshemmet Tanóda. Med löfte om att få komma tillbaka till våren väntade nu ett 30-tal förhoppningsfulla barn på SOS-gruppens besök i maj.

När vi kom till byn stod hela den romska bebyggelsen i vatten efter en massiv översvämning som drabbat delar av östra Europa. Denna syn av människor som redan innan översvämningen hade svårt att få tillvaron att hänga ihop, var så gripande och svår att vi var beredda att inhibera våra dramaövningar och hjälpa till med att evakuera familjer till byns skola som nu hade blivit en central

Samling i ungdomscentret Tanoda.

uppsamlingsplats för de drabbade. Lyckligtvis blev vi övertalade om vikten att arbeta med barnen och ge dem en stunds avkoppling från den katastrof som annars fyllde deras vardag och med all sannolikhet kommer att så göra en lång tid framöver.

Med facit i hand var dessa timmar vi var tillsammans med barnen en avkoppling som med all säkerhet gav dem energi att orka fortsätta och kämpa och oss en empati som kommer att följa oss resten av våra liv.

Den middag som Tanódas föreståndare

Norbert Káló med familj och vänner bjöd oss på senare samma kväll gav oss många vänner för livet, men också kloka och viktiga medarbetare till vårt projekt.

Nu ser vi med spänning fram emot att i oktober 2010, denna gång med stöd från Stockholms Kulturförvaltning, bjuda in våra nyfunna ungerska vänner till ett besök i Stockholm, förhoppningsvis fylld med lika intressanta och viktiga diskussioner och möten, men framför allt kommer detta att bli ännu ett kliv framåt för vårt projekt, SOS-romer, ett projekt om attitydförändring.

Teaterövning med ungdomar från Tanóda.

*Jobbiks valaffisch
som synts överallt
i Ungern.*

Hopplöst för romer i Ungern

Robert Csorba och hans femårige son Robi, sköts till döds i en liten by i Ungern 2009. Polisundersökningen som följde kantades av inkompetens fram tills att fyra personer häktades. De står nu åtalade för de överlagda morderna som tros ha rasistiska undertoner eftersom offren var romer.

Text: Lydia Gall **Foto:** Rosario Ali Taikon

Osäker framtid för romer i Ungern

Fallet är ett tragiskt exempel på den senaste tidens ökade våldsbrott mot romer i Ungern och dess grannländer. Enligt European Roma Rights Centre, en

människorättsorganisation som bekämpar diskriminering av romer i Central- och Östeuropa, har nio mord på romer inträffat i olika delar av Ungern sedan 2007 och sättet attackerna utförts på tyder på att romerna mördats på grund av sin etniska bakgrund.

En ekonomi i fortsatt nedgång, en statsskuld som är bland de högsta i Europa och en majoritetsbefolkning som hemfallit åt offermentalitet och som söker enkla svar på komplexa problem har bidragit till den negativa samhällsspiral i

vilken romerna är de stora förlorarna. Populistiska extremhögerpartier, såsom Jobbik och dess paramilitära gren, Magyar Garda, utnyttjar det vakuum som skapats av ett likgiltigt politiskt klimat och en missnöjd befolkning. Med en klar antiromsk agenda propagerade Jobbik för att stävja den så kallade "zigenarbrottsligheten" genom att, bland annat skicka medlemmar ur Magyar Garda att skydda majoritetsbefolkningen i utvalda ungerska byar. Med sin rasistiska plattform vann Jobbik 16,7 procent av rösterna i det ungerska parlamentsvalet i april och blev på så sätt det tredje största partiet i parlamentet. I samma veva vann mittenhögerpartiet Fidesz två tredjedelar av samtliga röster och har således kvalificerad majoritet i parlamentet. Därmed har åtta år av socialistiskt styre kommit till ända.

För Ungerns romska befolkning, vilken inofficiellt räknas till mellan 400 000 –

600 000, kommer valutgången sannolikt inte innebära förändringar i positiv riktning. Romerna utgör den största minoriteten i både Europa och Ungern och är en grupp som lever i social misär i samhällets utkanter. Diskriminering av romer är utbredd.

– I dagsläget finns inget specifikt regeringsprogram för romer, säger Andras Biro, styrelseordförande för Massag, alternativ nobelprisvinnare och framstående ungersk journalist.

Den nya regeringen har däremot gått ut på bred front för att skapa lag och ordning.

– De har redan introducerat 'three strikes and you are out' vilket innebär livstid för återfallsbrottslingar. Regeringen har dessutom drivit igenom ett förslag där ekonomiskt understöd stryps för de familjer där barnen inte går regelbundet i skolan. Om man tittar på effekterna av dylika program står det snabbt klart att de som huvudsakligen kommer drabbas är romer, säger Biro.

I sin iver att ta itu med brottsligheten på landsbygden godkände regeringen utplaceringen av 600 extrapoliser i staden Ozd i norra Ungern.

– Regeringen har på så sätt satt sig för

att skydda majoritetsbefolkningen från besvär från vissa grupper utan att i ord nämna romer, säger Biro.

Regeringen söker således, enligt Biro, enkla svar på komplexa problem. Någon omfattande integrations- och utvecklingsplan för romer har ännu inte presenterats av ungerska regeringen. Zoltan Balog, statssekreterare för Fidesz och ansvarig för att utveckla regeringens romapolicy, har föga politisk tyngd. Balogh har även gjort uttalanden i ungersk media där han klargör att han accepterar segregerade skolor för romska barn samt uttalanden om att brottslighet bland romer eventuellt kan länkas till etnicitet. Grundinställningen hos det departement som är ansvarigt för att presentera och implementera en hållbar romapolicy är därmed tveksam.

Problemet med integrationen av romer är inget nytt. Den förra socialistiska regeringen misslyckades med att införa hållbara integrationsprogram för romer.

– Brist på tydlighet, brist på politisk vilja och brist på policies har bidragit till att skapa spänd stämning mellan majoritetsbefolkningen och romer, säger Biro.

Biro hävdar att massiva integrationsplaner måste dras upp och implementeras.

– Att skicka poliser till Ozd är en konkret handling som syns utåt och verkar för stunden. Men det är ingen lösning på grundproblemet.

Spridda romska projekt men ingen omfattande och genomgripande plan har presenterats som angriper grundproblemet med socialt utanförskap, djup fattigdom och utbredd diskriminering. Fördomar mot romer tillåts därmed fortgå och regeringarna har inte aktivt bidragit till att stävja de negativa attityderna mot romer i det ungerska samhället.

De nuvarande regeringsinitiativen som presenterades i sann lag- och ordningsanda kommer att slå extra hårt mot romer. Regeringen måste ta sig an romafrågan på allvar vilket kräver politisk vilja och seriösa, långsiktiga och allomfattande program som inkluderar desegregering

av skolor och effektiva arbetsmarknadsåtgärder. Med den generellt höga arbetslösheten i Ungern och risken för att förlora ungerska väljare, förefaller det föga troligt att regeringen kommer att vidta arbetsmarknadsåtgärder till förmån för romer.

Hur kan dylika spänningar, rasistiska partier, fattigdom, diskriminering och socialt utanförskap existera i påstått demokratiskt samhälle mitt i EU? Mainstream politiska partier i Ungern bär skuld för den ökade antiziganismen.

– Ungern har inga demokratiska anor och när regimskiftet väl ägde rum satte man inga gränser för rätt och fel inom demokratin. Allt tilläts i demokratins namn och därför slöt, och sluter, inga partier upp kring att bekämpa rasistiska partier på sätt som skedde i Sverige i början på 90-talet, säger Biro.

Detta fenomen återspeglas även i ungersk media. Media har en viktig roll att kontrollera och övervaka våra folkvalda och deras arbete. Media har även en viktig funktion i att avslöja oegentligheter och korruption. Att helt enkelt förhålla sig kritiskt till makten och de som eftersträvar att hamna i maktens centrum. Högerextrema Jobbik introducerade i upptakten till valrörelsen begreppet

”zigenarbrottslighet” och det tog inte lång tid innan begreppet användes i mainstream media. Inga journalister kritiserade begreppet och media förhöll sig passivt till alla rasistiska uttalanden av Jobbik och Magyar Garda. Det finns ingen tradition av undersökande journalistik och således får populistiska och rasistiska partier fritt spelrum i media.

Denna politiska och mediala kollaps har bidragit till dagens rasistiska klimat vilket i sin tur lett till rasistiska mord. Mord på romer som Robert Csorba och hans femårige son. Regeringsinitiativ till dags dato lämnar inte mycket positiv tilltro till att situationen på varken kort eller lång sikt kommer att förändras. Framtiden för Ungerns romer är oviss och innan regeringen presenterar en omfattande romapolicy är det svårt att förutspå vad som kommer hända. Fidesz har alla korten i sin hand. De har majoritet i riksdagen och kan således rösta genom vilka beslut de vill. Om den politiska viljan hos Fidesz finns så kan lösningen vara nära till hands för landets romer. Om Fidesz har den politiska vilja som krävs för att påbörja en seriös process för att integrera de ungerska romerna i samhället återstår dock att se.

Karl-Olov Arnstberg med gammal skåpmat

Text: Gunni Nordström

Fotot på Gunni är taget under tiden som beskrivs nedan.

Jag har plötsligt förflyttats cirka 40 år tillbaka i tiden när jag läst etnologen Karl-Olov Arnstbergs senaste bok *Mera svenskt*.

I ett långt avsnitt berättar han om två finsk-romska familjer som prövat sina svenska grannars tålamod. Det ena fallet gäller familjen Asp (fingerat namn), vars konflikt med grannarna i en stockholmsförort skildras av framlidne professor Arne Trankell i boken *Kvarteret Flisan* som utkom 1973.

Karl-Olov Arnstberg återger nu stora sjok ur *Kvarteret Flisan* och hans budskap är att både Arne Trankell och andra som försökte ställa till rätta och försvara familjen Asp var naiva och dessutom grovt orättvisa mot de svenska grannarna. Jag råkar figurera i *Kvarteret Flisan* och citeras nu också i Arnstbergs bok. Därför har jag försökt minnas hur allt egentligen gick till, sett från min horisont.

Först måste jag påpeka att jag aldrig försökt ge mig ut för att vara expert på romsk kultur. Man kan få den uppfattningen eftersom jag omnämns som något slags sakkunnig på området. Jag är journalist och har skrivit artiklar och några böcker om finska romer. Jag känner personligen många romer, men deras kultur var jag aldrig på allvar intresserad av förän jag 1976 deltog i den första romska konferensen i Indien och plötsligt anade kulturella och historiska sammanhang jag aldrig funnit i litteraturen om romerna. Dittills hade finska romers praktiska pro-

blem varit det allt överskuggande för mig och andra som ingick i en arbetsgrupp av finländska romer och gajé, tillkommen på 1960-talet i Stockholm för att fästa uppmärksamheten på de finsk-romska invandrarnas situation. Vi kallade dem med rätta för socialpolitiska flyktingar. Arbetsgruppen skulle senare övergå i en finsk-romsk förening 1972. I Finland hade romerna bildat en kamporganisation redan 1967.

Första gången jag mötte fru Asp och hennes barn var 1970, då jag var tjänstledig från mitt journalistjobb och tillsammans med Seija Ketola gjorde en kartläggning av de finska romernas situation i Sverige för dåvarande inrikesdepartementet. Vi kom till en mellansvensk stad och ett hyreshus vars like jag aldrig sett tidigare: Ett ghetto där staden samlat ihop både invandrare och svenskar som av olika orsaker stod utanför det vanliga samhället. Huset var nerslitet och ekade av barnskrik och hundars skällande. Jag skulle komma att möta fru Asp på nytt följande år då hon ur detta inferno tagit sig till Stockholm med sina sju barn. Mannen satt då i fängelse i Finland. Hon lyckades få en lägenhet i en förortskommun, men fick mycket snart besked om att hon skulle vräkas på grund av grannarnas klagomål.

Som jag minns det tog fru Asp kontakt med mig och bad om hjälp och jag vände mig till de sociala myndigheterna. I den här kommunen rådde socialchefen vara en av landets mest progressiva och ansvarskännande. För att göra en lång historia kort engagerades Arne Trankell att medverka i en process för att lösa de akuta problem som uppstått kring familjen Asp. Det ledde till boken *Kvarteret Flisan*, där han detaljerat redovisar sina

intervjuer med grannarna och sina försök att inte bara som forskare iakta och analysera, utan även aktivt delta i skeendet. Arne Trankell var ju redan då, under 1960-talet, känd för sin forskning kring svenska romers integration och vuxenutbildning.

Min roll i det hela var mycket perifer; i mån av ledig tid fungerade jag som oavlönad tolk åt Arne Trankell och vid ett par möten med grannarna försökte jag ge en orientering om de finska romernas situation i hemlandet, där för övrigt den första romska familjen hade flyttat in i ett vanligt hyreshus året innan, alltså 1970.

Situationen var kort och gott sådan som Arne Trankell beskriver den i sin bok: Det verkade som om en stor del av de finska romerna försökte få sina bostadsproblem lösta i fru Asps lägenhet. Det gick inte att blunda för att det var en strid ström av folk som ibland till och med anlände i taxi direkt från Finlandsbåten. Fru Asp själv var sjuklig, trött, snäll och alltför eftergiven, hon orkade helt enkelt inte och vågade kanske inte ens stå emot trycket. Hon orkade inte heller hålla efter de mindre barnen, som redan var präglade av umgängesmönstren i det tidigare huset de bott i. Vad de nu såg omkring sig var välskötta svenska barn med cyklar och leksaker och mysiga hem. Själva ägde de ingenting och bodde i en visserligen modern, men nästan helt tom lägenhet. Men det kunde ha stannat vid sandlåde-

problem och lite allmän fiendskap.

Ganska snart stod det klart att den djupa konflikten och den hatfyllda stämningen som snabbt uppstod i kvarteret Flisan främst berodde på trafiken av utomstående i familjen Asps lägenhet.

När fru Asp var på tillfälligt besök i Finland och två relativt nykomna romska kvinnor tog över kommandot i hemmet på ett mycket otrevligt sätt och dessutom provocerade grannarna, kunde jag inte låta bli att ingripa. Jag ringde Trankell och sa att nu var det dags att köra ut de här kvinnorna. Fru Asp var inte trakterad av dem och hade uppdragit åt barnens av kommunen tillsatta läxhjälp och allt i allo att hålla dem kort. Trankell rycktes till en början med i min handlingsiver och visade en bestämd och nästan brysk attityd mot de här kvinnorna, men han greps senare av ånger och medkänsla med dem. Även dessa kvinnor hade trasi-ga livsöden och minderåriga barn och var dessutom bostadslösa.

Detta var i ett nötskal situationen vi upplevde: Vi insåg ju att så här kunde inte livet få fortgå för en hel folkgrupp i Norden och nu var det dags att Finland tog sin del av ansvaret. Men i väntan på det måste Asps och andra som kommit till Sverige ha någonstans att bo och leva.

Som om inte allt detta varit tillräckligt bombarderades alla inblandade av ständigt nya klagomål från Asps grannar som till exempel trodde att romerna badade bastu i tvättstugan. Ingen som vuxit upp i

Finland skulle förväxla en tvättstuga med en bastu, men däremot tvättade och rakade sig de yngre romerna i tvättstugan och det var naturligtvis inte trevligt för andra. Förklaringen var ju den att när fru Asp var hemma kunde inte, de annars rätt hänsynslösa gästerna, bryta mot romsk tradition och använda hennes badrum. Dels handlade det om respekt för äldre, dels om strängare och mer invecklade renlighetsregler än både svenskar och finner har och det vill inte säga lite. Hur respekten för äldre tillät att man samtidigt drev fram en vräkning av fru Asp är en ekvation som förstås inte gick ihop. Livet är ofta komplicerat.

Det är lätt för Karl-Olov Arnstberg att nu efteråt göra narr av yttranden fällda i stridens hetta av oss inblandade. Man kan tycka att det borde finnas mer aktuella saker att diskutera. Jag undrar till exempel om Karl-Olov Arnstberg vet hur väl finska romer i allmänhet har skött sina lägenheter när de väl fått dem. I många fall har de kostat på reparationer själva i hyreslägenheterna. De flesta vårdar sina bostäder som dockskåp. Men den som inte känner till detta och läser både Kvarteret Flisan och Arnstbergs bok får uppfattningen att romer måste läras vanlig hygien och hyfs. Det är faran med att som Arnstberg skriva om extremfall som om de var representativa för alla romer. Jag tänker då främst på det andra finsk-romska exemplet han drar i sin bok.

I dag är romernas situation en annan,

framför allt i Finland. Men visst finns det fortfarande problem. Ett är utbildningen, som Arnstberg mycket riktigt påpekar. Alltför få har tagit till vara de chanser som faktiskt funnits. På den punkten håller jag med honom.

För att ta upp en fråga som inte berörs vare sig av Trankell eller av Arnstberg undrar jag varför idéerna om att romernas utbildningsproblem måste lösas i egendomliga projektformer i stället för inom den reguljära utbildningen odlas fortfarande. Är det inte nog med projekt som inte lett någonstans, utom att de berikat enskilda projektledare och konsulter och till och med folk som falskeligen uppgett sig vara utbildade lärare? I det här sammanhanget ser jag ofta uppgifter i pressen om att finska romer i stor utsträckning skulle vara analfabeter, vilket är ren och skär lögn. På 1970-talet konstaterade man att många av dem hade mindre än fyra års grundutbildning, men redan då var det sällsynt med analfabeter bland finska romer. Varifrån skulle de nu ha kommit och utgöra till och med 80 procent, snart femtio år senare, då antalet akademiker bland dem stadigt ökar? I vilket syfte uppgifter av det här slaget än sprids till media är det dags att sätta stopp för dem innan det kommer en ny Flisanbok av någon och en nattsvart analys av Arnstberg om andra sorters företeelser än grannfejder. I Finland skulle det över huvud taget inte gå att sprida felaktig information av det här slaget.

En gnällspik med en egen agenda

Karl-Olov Arnstberg är mannen som säger vad alla går och tänker på, men ingen vågar säga. Känns det igen? Det är uttalanden som Bert Karlsson och Ian Wachtmeister som ledare för Sverigedemokraterna stod för.

Nu dyker de upp igen, förklädda till vetenskap eftersom Arnstberg säger sig vara en samhällsforskare. I nio essäer behandlar han olika teman, men bara en

av essäerna har ett läsvärde, den om svenska affärsmän på Manilla. Annars är det "...en ändlös färd kantad av eviga åltanden över allt som gått författaren hårt till sinnes. Och när han mycket riktigt ägnar stora delar av boken åt ett monomant gnäll över invandringen, mångkulturen, islam, kollegor, bristen på ordning och reda, det ondskefulla Sverige, dumma media, engångsgrillar

som ligger och skräpar – blir man riktigt bekymrad." som Uppsala Nya Tidnings recensent Magnus Alkarp skrev i sin anmälan.

Att försöka skapa debatt och synlighet på det sätt som Arnstberg gör i sin nya bok är inte ens utmanade, bara trist och i huvudsak ett uttryck för en gnällspik med en egen agenda.

Bengt O Björklund

Göran Eriksson
från ABF Stockholm
tillsammans med
Irka Cederberg.

Irka Cederberg om sin nya bok

Vid boksläppet av sin nya bok "Född fördömd, Romerna Ett europeiskt dilemma" på ABF i Stockholm nyligen berättade författaren och journalisten Irka Cederberg om hur hennes intresse för det romska folket började.

Text och foto: Bengt O Björklund

– Det var vid julen 1992 som jag och min man var i Dresden för att gå på teater. Vi skulle se Lorcas pjäs Blodsbröllop. Det var Pralipé, en romsk ensemble från Makedonien som satt upp pjäsen och de framförde den i sin egen tolkning på romanés. Ensemblen levde i exil i Tyskland och de ville visa att romerna hade något att tillföra den europeiska kulturen.

Gruppen hade även översatt andra stora dramatiker som Strindberg och Ibsen. De kallade sin turné för "Kultur mot våld".

– Det var en fantastisk föreställning och efteråt bjöds publiken in till samtal. En ung stilig man reste sig upp och frågade: Ända sedan jag var liten har jag fascinerats av er romer. Min fråga är: Varför vandrar ni? Många blev upprörda över frågan för de visste att romer inte vandrar för att de själva vill utan för att de är tvungna till det.

Den ungen mannen var Dresdens borgmästare. Irka frågade teaterchefen senare vad han tyckte om sådana frågor.

– Han svarade att det bara var bra att han ställde den frågan och visade sin okunskap.

Irka berättade om sin nya bok som innehåller det mesta av vad som framkommit om romerna, deras historia och kultur, de senaste åren. Hon påminde om tiden då det var skottpengar på romer även i Sverige och att de under århundraden var slavar i Rumänien.

Gunnar Myrdals bok "Ett amerikanskt dilemma" handlar om de svartas situation i USA.

– Då tyckte jag att det föll sig bra att jag kallade min bok för "Ett europeiskt dilemma". I USA har man kommit så långt att man fått en svart president. När får vi en romsk statschef i Europa? Kanske kan det bli så en dag i Rumänien.

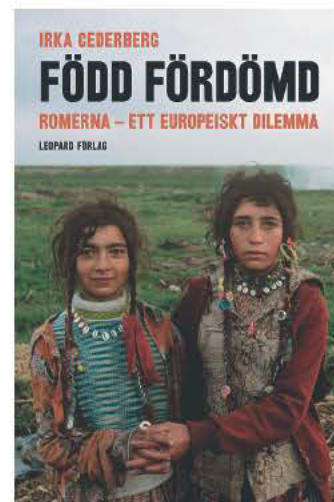
Irka berättade vidare om vad som

hände romerna under andra världskriget.

– Det är inte förrän på senare år som Förintelsen av romerna under andra världskriget blivit känd.

Uppskattningsvis mördades mellan 500 000 till en och en halv miljon romer av nazisterna.

Irka berättade vidare om dagens situation för romer i östra Europa. Om extremhögerens frammarsch och alla de mord på romer som skett under senare år. Hon talade även om den njugga hållning många länder, däribland Sverige, har till att ge förföljda romer uppehållstillstånd. De avvisas istället hela tiden tillbaka till kåkstäder och soptippar i till exempel Kosovo.

Smäktande klezmermusik

När man lyssnar till Shira Etanas musik på deras debutalbum *Spiel Klezmer* är det framför allt tre ord som genast dyker upp: vemod, glädje och längtan. Musiken är både sprittande och smäktande, virtuos och folklig och den griper tag i lyssnaren. Musiken har en märklig förmåga att färga stunden och man förflyttas till andra världar och andra tider, samtidigt som den är mycket aktuell i dessa dagar när Israels politik inte står särskilt högt i kurs någonstans i världen. Ett viktigt budskap som dessa fyra norska tjejer för med sig är att judisk kultur inte är det

samma som israelisk politik.

Shira Etana spelar traditionella klezmer melodier.

Ensemblens medlemmar har olika musikaliska bakgrunder i klassisk, jazz och folkmusik. Detta är något som påverkar deras arrangemang och resultatet blir ett eget sound och uttryck.

Klezmer är ett namn för judisk folkmusik, en musik som tidigare spelades på bröllop och festliga sammankomster i Östeuropa före andra världskriget.

Under de senaste åren har ensemblen underhållit många målgrupper med melodiska ballader och festliga melodier.

Judama har varit en del av den norska befolkningen sedan slutet av 1900-talet och definieras nu som en av Norges fem

officiella nationella minoriteter. Shira Etanas grundare och violinist, Leoni Abrahamsen Kohn, är en fjärde generationens norska judinna.

Bengt O Björklund

Dikter från Kosovo

Paul Polansky är en amerikansk författare och aktivist som arbetar för romernas mänskliga rättigheter. Han har arbetat för att främja romernas situation och ett godkännande av dem i hela Östeuropa och Balkan. Idag leder han Kosovos Roma Refugee Foundation (KRRF), en frivilligorganisation som arbetar med de drabbade invånarna i FN:s läger i norra Kosovo. Från juli 1999 till september 2009 var han chef för Föreningen för hotade folk i Kosovo och Serbien, enligt Wikipedia.

Under många år arbetade och levde Paul Polansky med romska flyktingar på Balkan. Under åren skrev han samtidigt en dagbok där man kan läsa att han gjorde mer än 400 resor med romer som han ville hjälpa. Samtidigt skrev han i berättande dikter om sina möten med romerna och deras kultur, dikter som nu har kommit ut i en diktsamling med namn *Gypsy taxi*, *Romsk taxi*. En stor samling dikter med mycket värme och berättarglädje. Den romska konstnären Bajram Mehmetis illustrationer förhöjer känslan av att hålla

i en mycket rolig och samtidigt viktig bok om romernas liv på Balkan.

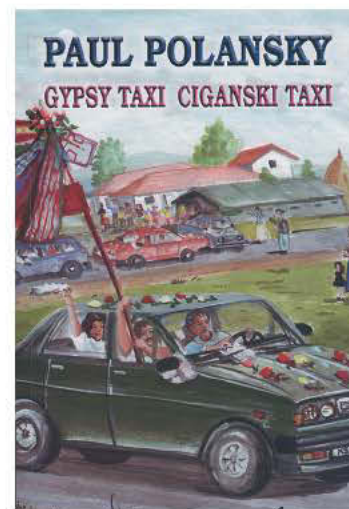
Diktsamlingens titel alluderar på hans många resor med romer i Kosovo. I en av dikterna, *Nattaxi*, beskrivs en händelse sent på natten:

ibland kunde en hel dag gå
när ingen frågade efter en körning,
men aldrig en natt

en natt bad Mitsas mamma mig
om en körning
måste hämta hem sin dotter tidigt
från en fest

Mitsas föräldrar höll alltid
noga reda på sin dotter
sedan de lokala pojkarna
sett henne bada
i familjens regntunna

sade att jag bara gjorde nödkörningar
om natten
Mitsas mamma grät

sade att det var fråga om liv eller död
Mitsa hade glömt att tvätta sin pappas
fötter

”det är bättre att åka nu” sade hon
”istället för till sjukhuset
klockan tre på morgonen.”

Diktsamlingen är tvåspråkig, engelska och serbiska. ISBN 1879457687

Bengt O Björklund

Mörk romsk poesi

Av Irka Cederberg

Poesi skriven av romer är vi inte särskilt bortskämda med. Muntligt traderad poesi i berättelser och sånger har funnits i hundratals år, ofta förborgad i den romska kulturen, sällan spridd till omvärlden. Nedskriven lyrik är mera ovanlig. När Katarina Taikon 1964 gav ut antologin Zigenardikter, en samling med bidrag från olika romska poeter i Europa, var det nog första gången romsk poesi presenterades i Sverige.

Sedan dess har ytterst få romska dikter publicerats på svenska, trots att det i dag finns flera ypperliga romska poeter, bland annat Rajko Djuric, serbisk rom.

Nu har Ove Berglund på sitt förlag Brända böcker gett ut en diktsamling av Lajos Rafi, ungersk-rumänsk rom, född 1970 inom den ungerska minoriteten i Transylvanien, den del av Rumänien där romer hölls som slavar i över 500 år.

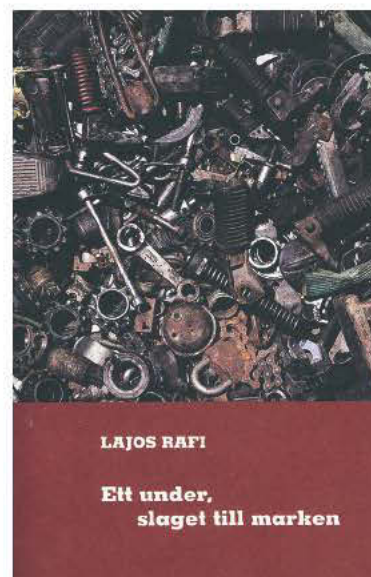
Lajos Rafi är en plåtslagare, som alltid skrivit dikter och i ungdomen helst hade velat bli katolsk präst. Hans far brände i vredesmod de första dikterna och den

katolske biktfadern avstyrde bryskt hans dröm om en prästerlig karriär.

Så det blev fädernas yrke, plåtslagare, Rafi fick ägna sig åt. Men dikter fortsatte han att skriva. Några ungerska författare upptäckte dikterna och hittade ett förlag, som gav ut dikterna i Ungern 2007.

Rafis dikter är självutlämnade, tunga ballader från den bistra romska verklighet han lever i: ett föraktat utanförskap, som är föga känt av samhället utanför. Det är en smärtsam tillvaro som beskrivs, fåordigt, tungt. Hans dikter chockar läsaren. "Vi vet ytterst lite, vi vill kanske veta ytterst lite, om den här verkligheten", skriver poeten György Rajna i bokens förord.

Dikten "Vämjeligt öde" är som ett skrik: "Vämjeligt öde. Zigenamas kval./Varför slängdes jag i en grav?/Varför ställdes jag död på en väg?/Du bara skrattade, skrattade./Vida ängar tjuvarnas tun./Brand i goda zigenares hus./Smutsig plåga i renaste lust./ En snöflinga fallen i vatten./ Svart längtan i

svart sol./ Zigenarvagnen som lustens koj./ Vinden begråter vår svarta dröm./ Vår svarta vår är vår glädje."

Om bränder "i goda zigenares hus", har världen fått höra efter de senaste årens rasistiska attentat i framför allt Ungern och Tjeckien. Ändå sker ingenting. Antiziganismen grasserar och växer i Europa.

Lajos Rafi: "Ett under, slaget till marken", Brända Böcker Förlag, Stockholm, 2010,

Dikterna är översatta från ungerska och lovare och bearbetade till svenska av Ove Berglund.

Romsk mor och barn utvisade till Serbien

Demilija Iseni som bor i Hallstahammar har utvisats med sina två små söner till Serbien där hon tidigare levit i en utsatt position som rom. Men enligt Migrationsverket är situationen för romer i Serbien inte tillräckligt hotfull för att de ska kunna få uppehållstillstånd i Sverige.

Det var efter mer än fyra år i Sverige som Migrationsverket beslutade att Demilija Iseni i Hallstahammar och hennes två små söner ska utvisas tillbaka till

Serbien. Fredrik Beijer som är verksamhetschef för asylprövningar på Migrationsverket säger att romernas situation i dagens Serbien inte är tillräckligt allvarlig för att leda till att uppehållstillstånd beviljas i Sverige.

– Vad vi har att bedöma är om man kommer utsättas för förföljelse eller tortyr och det riskerar inte romer längre i Serbien.

Inte heller det faktum att ett av Demilijas barn är psykiskt sjuk verkar ha

kunnat påverka Migrationsverkets beslut. Fredrik Beijer säger att möjligheter till behandling för barnet i hemlandet i dylika fall ska beaktas men att det i så fall måste röra sig om avsevärda skillnader i jämförelse med Sverige.

– För att få stanna här krävs att ett utvisningsbeslut skulle leda till att barnets hälsa och framtid påverkas på ett omfattande sätt.

Nyheter P4 Västmanland

Gamla bilder berättar

Kära vänner av gamla bilder berättar. Det var ett tag sedan vi besökte Birgit Deikon i hennes hem i Småland. Hon berättade för oss att hon som ung flicka arbetande i familjens frisersalong i Målilla. Dit kom ofta Frank och klippte sig. Det sa inte bara klipp utan det sas troligen klick också mellan de två ungdomarna som kom att bli ett par.

Familjen Deikon utanför tältet år 1933. Albert 36 år, Josef, Frank 23 år, Gulli, Sofia, Filip 46 år. Nora 22 år, Viola 17 år och Katarina.

Birgit, Frank och sonen Vincent. Leif, Franks brorson står bakom. Året var 1959.

Det är Birgit Deikon från Småland som har bidragit med bilder den här gången.

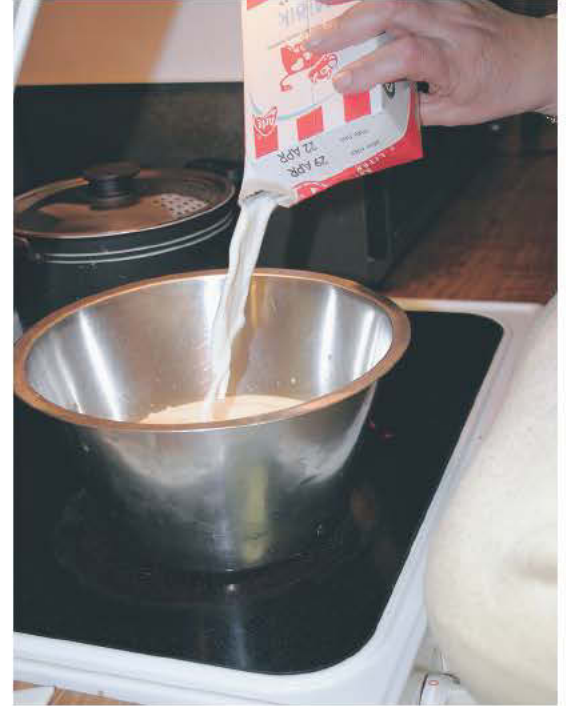
Tack Birgit!

Om du, kära läsare, också har några gamla bilder som du vill dela med dig av, skicka dem då till redaktionen. Bilderna returneras givetvis!

Red.

Frank och Oskar Bombi i Katrineholm. Observera det gamla tältet som var rest på tre pålar så sent som 1963.

Pösmunkar och romskt kaffe

Det här behövs till ca 8 personer:

- 9 dl. Mjöl
- 1 l. Mjölk
- 1 ½ l. Olja
- 8 st. Ägg
- 3 msk. Socker
- 50 gr. Jäst
- 100 gr. Smör
- 1 msk, Riven citronskal
- Russin efter smak.

Gör så här:

Värm mjölken till ca: 37 grader, smula ner jästen i mjölken. Blanda mjöl och socker i en skål, häll sedan ner jäst och mjölkblandningen, rör till en jämn smet.

Häll i en äggula i taget och rör om, (äggvitan läggs i en skål för sig.) Smält smöret och låt svalna, tillsätt sedan det rivna citronskalet. Häll allt i degen och rör om. Täck över degen med en handduk och låt jäsa i en timme.

Vispa äggvitorna till ett hårt skum och vänd ner det i den färdigjästa degen. Tillsätt russin om du vill.

Hetta upp oljan i en stor stekgryta. Ta en matsked med deg och klicka ner det i den heta oljan, när munkarna har fått en gyllen-brun färg är de klara.

Lägg de klara munkarna på en plåt med socker och rulla runt dem.

Kan serveras med vispad grädde, sylt och romskt kaffe.

Det här behövs till romskt kaffe:

- 1 l. Mjölk
- 3 ½ dl. Kok kaffe
- Eventuellt strösocker efter smak.

Gör så här:

Häll mjölken i kaffepannan, tillsätt kaffet och eventuellt socker.

Koka upp under omrörning hela tiden, så att det inte bränns vid eller kokar över.

Smaklig kaffestund !

Pampuški thai Romanó káfa

Gadó trubúl pe: 8 ženénge

9 dl.	Aró.
1 litra.	Thud.
1½ litra.	Vulój.
8 st.	Parnoré.
3 baré rojá.	Záro.
50 gr.	Droži.
100gr.	Čil.
1 barí roj.	koáža katár é lumúja.

šuké strúgereá.

Ker Gadeá

Tačár o thud kai 37 gradora , ličár o droži andré ándo o thud. Hamisár o aró thai o záro ande jekh baró čaró. Pála godá šor andré o thud le drožésa, fermitisár mištó o xumér. Phag le parnoré thai le rigáte le galbíe katár o parničóso. (na šude o parničóso) akaná šor le galbíe jekh po jekh thai hamisár ánde sa le oxtó galbíe. Bilár o čil thai muk te šudról cirútsa, šor andré o čil thai le lumujáke koži ándo xumér thai hamisár. Vušár o xumér jekhé pištireása thai muk te putčól andé jekh časo. Akaná, mar o parničóso te anklél sar spúma, kana boldes o čaró te na šordjol o parničóso avri. Kana mardán le parničósora, bólde é spúma lokés andré ánde o xumér kai putčiló gáta. Akaná šaj thos andré le šučjardé strúgereá te kamésa. Tačár o vulój ande jekh barí tigáia. Le o xumér jekhé barí řojása thai muck te čiról ándo o tató vulój. Kana le pampuški liné fárba gata le. Bólde le pampuški ándo záro. Le pampuš-

*Le dui pejá
Malika thai
Ragnhild peklé
le pampuški
thai Čiradiné ó
romanó káfa.*

ki, šaj xas ande jekh than, mardí smuntínása thai varénia.

Gado trubúl te čiravés é romani káfa:

1l. Thud

3½ dl. Čiriímako káfa

Te kamés guglí káfa, šaj thos andré o záro anda jekh data kana čiravés o thud.

Ker gadeá:

Šor o thud andré o čajnikó, maj šor andré é káfa, thai te kamés o záro.

Muk te čiról lokés. Hamisár te na čiról oprál vaj te phaból o thud.

Xan lé pampuški thai pen é káfa pe sastimáste!

POSTTIDNING B

É Romani Glinda
Egnahemsvägen 58
se-141 37 Huddinge
Sweden

Diskrimineringsombudsmannen (DO) är en statlig myndighet som arbetar mot diskriminering och för allas lika rättigheter och möjligheter.

**diskriminerings
ombudsmannen**

Anmäl diskriminering till DO

DO arbetar för att diskriminering inte ska förekomma i samhället. Genom att anmäla diskriminering till DO gör du tre bra saker:

Utsätts dina barn för diskriminering i skolan?

Får dina barn tillgång till den undervisning de har rätt till i skolan? Blir de mobbade eller trakasserade? Det finns en lag som förbjuder diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Om barn blir trakasserade eller utsätts för diskriminering kan du anmäla det till DO.

Har du frågor om diskriminering?

Ring DO:s telefonrådgivning som nås via växeln på 08-120 20 700. Rådgivningen har öppet måndag mellan kl. 10.00-11.30 och 13.00-15.00 samt tisdag-fredag mellan kl. 9.00-11.30 och 13.00-15.00.

Du kan även boka in ett besök om du föredrar att berätta om dina erfarenheter.

Mer information om DO och vad vi kan hjälpa till med finns på vår webbplats

www.do.se